Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Reis door een gedeelte van Duitschland, Oostenrijk en Italië, 14 juni 1823 - 8 oct. 1824

https://hdl.handle.net/1874/386759

18

18.

O.E.18

Hss. Ackersdijck.
4

T.1316

Hs.
0 E 18

Hss. Ackersd. 4. (XVIII)

aannemen, wat men hoort verhalen. Het is zeker trik, dat op de grenzen van deezen staat en dien van Napels en in 't algemeen lang den weg van de eene hoofdstad naar de andere altijd meer of minder talrijke benden van Roovers bestaan. Zy houden zich veel in de Bergachtige landouw, Frosinone, Terracina, Fondi, Itri enz: zy - vallen de reizigers aan, stelen ook van de inwoners, of nemen een hoort van schatting, later zich Levensmiddelen verschaffen. Onder de Franschen heeft men zeer strenge maatregels tegen hen genomen, en heeft ze ook bijna gansch uitgeroeid; hoewel het toen dubbeld moeijelijk was, omdat de Paus zelf en alstoen de geestelijken hen aanspoorden, om als vrijcorps tegen de Franschen te strijden, en veel inwoners zich met dat oogmerk daarbij gevoegd hadden. Sedert de herstelling der Pauselijke regering zijn dadelijk weder talrijke benden verrezen, en die zijn sedert nooit door kracht uitgeroeid of verstrooid; thans hebben de overtuigende troepen hun het verblijf op Napolitaansch gebied zeer moeijelijk gemaakt alstoen den grooten weg Inc Berat, dat zij het beter geraden hebben zich op Pauselijken grond te onthouden.

Veel omraden hebben zaamgelopen, om dit kwaad daar te stellen; men kan als zoodanig aanmerken: de Burgeroorlogen, die in dit land zeer lang hebben gedreund, en waar in de klenie vorsten en edelen hunne bijzondere benden aanwaarden, welke weeing van roovers verschilden, en

ACADEMIA RHENO TRAJECTINA

altans zeer licht vorens worden. Het heeft my verrecht, dat de Brigante historisch kunnen oorsprong daaraan hebben. - Verder de Grensschending van twee Zwakke regeringen, die dikwijls jaarlijks gemeenschappelijk en anderen weder schuilplaats aan misdadigers verleend hebben. Het stelsel van algemeene wenden welke in enige grens provincien steeds blijft bestaan, zoo dat men de groote kudden schapen, op zekere tijden van het jaar van de eene streek naar de andere, tegelijk van den eenen staat in den anderen drijft, en daardoor een zwervend volk en een weinig bevolkt land bestaat, waar het zoveel gemakkelijk en het toezigt der regering bijna onmogelijk is. Volgens de geschiedenis heeft men altijd veel te weinig veiligheid in deze streken daar te stellen. De weinige bevolking in andere streken, noordal rond om Rome, bevordert ook zeer dit kwaad. Hierdoor het land door vreemdelingen bebaand, die jaarlijks tweemaal uit Napels en uit de mark van Ancona komen. De leden zijn vreemd, onbekend, arm en niemand weet, dat zelfs misdadigers onder hen schuilen, en dat daarom het hun moeilijk om iemand te vinden, zij in der woud het bevel van roovers aannemen. De ongezondheid van zeke streken, zoo als de Pontynsche moerassen ook andere plaatsen, zoo als Lamino, maken het bijna onmogelijk om er troepen te legger tot heveiliging, terwijl eenige leden, die er aan gewoon zijn van die lucht geen groote hinder hebben, en als rovers onverhinderd voortgaan, zich daar te onthouden. De antae

Men zagt my dat aan sommen der kerken in de dorpen en steedjes waar zich de zouaven zouden ophouden ijzeringen en votos door hen worden opgehangen, tegen het wel slagen van hunne roofpogten of tegen het ontsnappen aan vervolging, sommige dier votos bestaan in schilderijtjes waarop bekende zouaven afgebeeld staan. Wij en dan komen wij ook in de mis. De priesters weten dit zeer wel, doch lebben even min het hart hun dit op te hangen der votos te weigeren als het uit te brengen; de rekening van met wie zouaven te kasten komt hen terug.

In Itri meen men ook de ruinen van een Palazzo waarvan de eigenaar, een beschaafd en zeer welgesteld man, in den tijd der Fransche regering, uit haatte opperhoofd der razzia geworden was, en bekend gemeent onder den naam van Fra Diavolo zijn eind is gemeent opgehangen te worden.

gunstelykheid van vele bergen maakt ook dat men van
de groote algemeene maatregels geen rust van ge-
wagen krygt volk heeft, daar die de wegen niet ken-
nen en het berg klimmen niet gewoon zyn. Eene voor-
name oorzaak is in de zeer verwaarloosde opvoeding:
het volk leert niets, krygt geene duidelyke begrippen
van redelykheid, wordt bygelang gemaakt en niets
anders; dit blyft hem zoo by, dat de vaders nooit zon-
der aanklagten zyn, en hunne kaeden met kruisjes en
madonnabeeldjes waarvan hebben, terwyl zy op zoek
en moord uitgaan. De wanzinnige ryzerheid, de heilige dag-
de willekeurige en harde regering waaronder zy dik-
wyls staan, veroorzaakt veel armoede, ook in het rykste
en schoonste land. Wanneer nu de armoede aan de eene
zyde dringt en het bevolen van zoo veel, van
zeker bestaan aan de andere zyde aanbiedt, is het niet
vreemd, dat vele dit laatste aanbelgen. Daarby heerscht
onder een zeer willekeurige priesterregering de onafhan-
kelykheid, het avontuurlyke van het zonderlinge eene
aantrekkelykheid, die vele zonder eenige bekaeftheden daar
toe doet overgaan; men heeft verscheidene voorbeelden,
dat bemiddelde jongelieden uit smaak rovers ge-
worden zyn. Het is voor hen, die iets misdaan hebben,
een zeker middel om alle straf te ontgaan; dit maakt,
dat zy die door protectie niet ongestraft in hun dorp
kunnen blyven, zich by de rovers voegen; want derzelfde
regering, die dikwyls willekeurig streng vervolgt,

In het jaar 1820

die het niet beginnen met galleyen straft, is te zwak te
ze elk die openlyk de maetschappy aantast; de roover
behandelt zy als een vyand, dien zy eerst poogt kang te
maken, en mits zy vervolgens een paar haar vervoeg-
venden vrede aenbiedt.

Ik had gaarne eenige verdere bysonderheden omtrent
de roovers in de laatste tyden opgenaemd, doch dit is
zeer moeylyk, omdat de verhalen altyd veranderd wor-
den, en men het een vraegen en later gebeurd is ver-
wart. Voor eenige jaren was hunne stantheid zeer
vermeerderd, zy waren zeer naby Rome en men was
algemeen zeer bevreesd. Toen hebben zy (ik meen in Mey)
te Frascati den Secretaris van Lucien Bonaparte mid-
den op den dag weggevoerd. Het was in hetzelfde jaar
dat ze den generaal, die naar Castel Madama ging,
medegenomen, zyn bediende vermoord en een eigen
lagen losprys vrygelaten hebben. Deze bysonderheden
zyn door Mrs Graham naderonderzoek bevestigd, en
ik heb ze hier konen bevestigen. Het jaar daarna heb-
ben ze uit een opvoedings-instituut in Terracina 18 jonge
lingen weggevoerd hebben er twee van vermoord, en de ande-
ren tegen hoge losprys terug gegeven. In dien schrikba-
ren toestand, na dat men vergeefs het gedrogt had,
moyen op hun hoofd gezet en dergelyke, heeft met met het
onderhandeld; heeft groote sommen en straffeloosheid toege-
staan aan elken roover, die het hoofd van een anderen roover
brengen konde; dit hebben eenige gedaan; aan de anderen
die zich zelven handen aangeven is straffeloosheid (eene

„Ecco, signore, un Schiavino; ne è amarrato molto."

Zie 11 maart

Ik zag dagelyks onder myne vensters verscheidene vrouwen van Sannino; zy zyn buitengaans zeer mooi, haare kleding heeft eene byzondere bevalligheid, zoo dat ze veel naar modellen voor de schilders gekozen worden. Alle deze vrouwen, heeft men my gezegd, waren van roovers, die meestal penitentiaire werken, sommige ook in het fort Sant Angelo gevangen zaten. Daaraan was niet de minste schande gehecht; al de vrouwen uit de buurt gingen zeer vriendschappelyk met haar om; en zy werden dikwyls door Engelsche en andere vreemde heeren by zich genodigd, om haar schilderachtige kleding na te maken. By die gelegenheid ontvingen ze altyd fraaye geschenken. Het was, zeide men my, als of juist het bezoek van roverskleeren zoort van bygelovigen eerbied, ook voor de vrouwen van deze gevreesde menschen deed ontstaan.

zeer korte gevangenis naar de lens uitgeraderd) en een jaar, lijfpensioen, met de verplichting om op een bepaalde plaats te wonen, toegestaan; ook het behouden van alles wat zij gevraagd hadden. Zulke gepensioneerden zijn er verscheiden in Rome; men heeft er mij genoemd, onderanderen een die tevens model voor de kunstenaars is, - anderen zijn elders in den herkelijken staat, voor wien ook dié waar van men mij te Rastatt verhaald heeft. Van sommigen is het pensioen vrij aanzienlijk, een scudo of nog meer daags; dit is naarmate zij grooter misdrijven waren, meer moorden gedaan hebben, want het kwaad wordt hier eene verdienste. Gedurende dat hieroven onderhandeld werd, is een gevaarlijk tijd tot opperhoofd, onder regering der regering in Rome geweest; zij overal door de stad in zijne rooversklederij, met pluimen op den hoed en zijk met goud geborduurden rok, was trots op zijne beroemdheid, bezocht de koffijhuizen en was trots op verhaalde van zijne daden. De heer E. R. heeft mij verhaald, dat toen de overeenkomst gesloten was, in 1820, hij in 't slot Santangelo geweest was om deze roovers te zien; zij waren geheel niet als misdadigers die gevaarlijk bekomen hadden, maar als lieden, die gelijk op een vreedzame wijze den Paus gemaakt hadden. Zij spraken met welgevallen over hunne vroegere loopbaan, en onderanderen spotten zij over zijn militair uniform, dat van de Guardia nobile en zeer rijk was; het kwam, zoo zij nog bijzonderheden, was, zeiden zij, veel schooner. Algemeen zijn men hen bezocht, en vooral de Engelsche dames braxten hun groote geschenken.

De heer T. heeft my verhaald, dat hy zulk een gepensioneerde rover gekend had, welke te Portella naby Val Montone woonde. Deze had den naam van Trenta Nove, omdat hy, toen er in de bende namen werden gegeven, negenendertig moorden gedaan had, sedert waar het getal veel groter geworden. Deze man leefde rustig in zyn eigen huis en van het geld dat hy geroofd had, of nu van de regering ontving; - tot dat een jong mensch, wiens vader hy vermoord had, hem opzocht en doodschoot. Deze werd ook vervolgens niet gestraft, men keurde zeer goed dat hy de maatschappy verlost had van een boosaardt, dien de regering te zwak was gemeent te straffen.

In vroeger tyd heeft men eeneens de brigands pensioenen gegeven en zelfs posten, zoo als men ook thans nog doet. De heer T. heeft my ook gezegd, dat hy lang gekend had een generaal opperhoofd, met name Barbone, welke een paarden daags trok, en opzigter der politie in het Borgo San Pietro was; deze genaat zelfs een toort van achting, omdat hy zich meestal met roven vergenoegd en zelden gemoord had.

Ik heb de waarnaamste berichten, omtrent de rovers, die in de laatste jaren verschenen zyn, verzameld, hommage zy zeer merkwaardig. De strengheid van zulk bepalingen steekt vreemd af, met de minder dan straffeloosheid waarmede men altyd eindigt; zoo als de bepaling dat de naaste bloedverwanten elkanders moorders aanbrengen, de uitnodiging aan rovers om te komen, welke nooit by regterlyk vonnis ter dood zyn veroordeeld gebracht, de bepaling, dat zy in

De inwoners v.d.n. Sammino zonden naar elders neêr geplaatst en de huysen afgebroken worden; doch ook dit besluit is nooit ten uitvoer gebragt.

hande komende dadelyk zullen worden met den dood gestraft, zonder vooraf te regt te staan; - dat eene zaamke staat, soo nimo, zal worden uitgevaard enz. Al deze strenge besluiten zyn vermutsfield met het onderhandelen en toetaan van penitiaenen.

Zulke maatregelen verminderen de rovers voor het ogenblik, doch zyn te gelyk eene sterke aanmoediging voor het vervolg; ook hebben zich dadelyk nieuwe benden gevormd, en thans is het kwaad nog zeer erg. Voor een paar jaren is een oostenryksch officier Condenhoven, door hen weggevaard, zeer wel behandeld, en, hoewel er troepen op uitgezonden waren, niet dan tegen losprys vrygelaten. Onze Napolitaansche gezant, Boreel, is te gelyk met den prins van Hessen, Generaal in oostenryksche dienst, aangehouden en afgezet, het plunderen van reizigers is geheel niet zeldzaam, en de stantheid der rovers neemt meder dagelyks toe. Terwyl ik in Rome was is de heer Lamary, Secretaris der Fransche legatie met nog een ander, naby Citterna van alles beroofd; wat later is een oostenryksch officier, met nog van dezelfde plaats beroofd van zyn geld, zyn horologie en zyn degen; maar gewallen heb ik hooren verhalen, doch deze met nachtomen zekerheid. Daar de nieuwspapieren in de Romeinsche staat nooit iets daarvan bekend maken, vernaamt men die voorvallen alleen in de gesprekken.

Terwijl ik in Rome was, is de Cardinaal Pallotta met volkomene magt naar Frankrijk gezonden, om in die provincie orderingen te doen. De publicatie, welke hij daar bij zijne aankomst gedaan heeft, heb ik als bijlage bewaard, zij is zeer merkelijk. Zij komt met de vorige overeen daarin dat ze de strekking heeft om de rovers te wapenen te maken, en om daar premiën te beloven en straffen te dreigen, den inwoners aan te zetten om de rovers te verraden en in handen der regering te doen vallen. Noch het een noch het ander heeft eenige uitwerking gehad, de rovers zijn voortgegaan als te voren, en niet een van hen is gevat. Intusschen heeft zich de Cardinaal veel vijandschap op den hals tegen de inwoners geworpen, en is zijn bestier zeer bezwarend voor de schatkist geweest, zoo dat hij in 't midden der maand juni is teruggeroepen.

De samenkomst der rovers met de inwoners maakt het bijzonder moeijelijk hen uit te vinden. Voorheen zijn het niet enkele benden, die in de bergen verschuilen, maar vele inwoners, welke gewoonlijk op het land arbeiden, drijven het roven als nevenbedrijf; zij gaan, als de gelegenheid gunstig is, of de nood hen dringt, een strooptogt doen, en blijven verder thuis; dit is zoo sterk, dat men zegt, dat er minder gevaar is van aangevallen te worden wanneer het regent; dewijl deze lieden zich dan schuilen uit te gaan. Van hier ook dat wanneer de olijvenoogst mislukt, het roven altijd zeer toeneemt. Maar ten tweede maakt de familiebetrekking, ook het belang aan de eene

zijde en de zeeën aan de andere, dat de roovers in alle streken waar zij zich onthouden door de inwoners geholpen van levensonderhoud voorzien, en niet aangebragt worden; - zij betalen daarvoor aan de regering der dorpen en steden waar ze naby zijn heimelijk zekere retributien, verteren en verhandelen het gestolen goed op die plaatsen, zoodanig dat het voordeel van het gevroofde goed zich als het ware over de geheele landstreek, waarvan men zegt dat Lamino het middelpunt is, uitbreidt. Een koopman die naar de markt van Limagaglia reisde werd voor eenige jaren door de roovers aangehouden, zij vonden bij hem 7000 stuiven verlangden nog meer; toen hij hun zeide, dat hij niet bepaald had zij met zulk eene som niet voldaan waren, gaf hem het opperhoofd ten antwoord, dat hij met de zijnen zich daarmede zeer wel zouden te vreden stellen, doch dat hij aan den Gouverneur van het eene dorp zoo veel, aan den opzigter der policie van een ander dorp zoo veel; - eindelijk aan hoogere en lagere ambtenaren; aan lieden, die hem de berigten omtrent de reizigers bezorgden; aan anderen, die hem niet moesten verraden, zoo veel daardeel in den buit moest geven, dat er geen taal van de zeeën voor hem zoude overblijven.

Terwijl nu aan de eene zijde, de inwoners belang en voordeel hebben bij het bestaan der roovers, staat hun en elkeen alles te vreezen wanneer zij iets tegen de roovers doen, of de regering in het nasporen behulpzaam zijn.

Een naamt Lan hier, gelaaf ik Sindico, het hoofd der plaatselijke regering.

Om de inwoners daartoe uit te lokken beloofd men altijd hoge premien die ik hoor, dat men gewoonlijk niet af niet val, uit betaalt. Maar al betaalde men die, ik het nog niet te verwachten, dat men voor geld zich aan de gekende wraak van de roovers zal blootstellen; zo lang de regering de inwoners en plaatselijke ambtenaren daartegen niet beschermd, kan zij van hen geene hulp tegen de roovers verwachten. Men verhaalt gelijke voorbeelden van de wraak der roovers uitgeoefend zelfs op hoogere ambtenaren in Rome; het dryven daarvan heeft zelf Cardinalen streng gehanden van tegen hen werkzaam te zijn. Een voorbeeld wil ik hier optekenen, omdat ik er gemakkelijk zeker van ben. De Gonfaloniere van Ferrentino (niet ver van Frosinone) had, zoo men zegt aan den Cardinaal Palotta bewezen omtrent het verblijf der roovers gezien. Om zich hierover te wreken zijn, op het laatste der maand mei, tijdens ik in Rome was, op het avonduur, zijne achtien roovers te Ferrentino in de kerk gekomen terwijl de mis gelezen werd; hebben den Gonfaloniere voor het altaar vermoord, en het hart uit het lijf genomen. Dit hart hebben zij den priester gegeven welke nog in plechtgewaad was, en hebben hem belast, om het onverwijld aan den Cardinaal te brengen; hetgeen de priester oudelijk volbracht heeft, daar zijn leven bij weigering verbeurd was. Vervolgens hebben de roovers zes der mooiste meisjes uitgekozen, en met zich in de bergen gevoerd, deze hebben ze na eenige dagen teruggezonden. Ik wil mij tegen

Rovers.

den had willen verrobben was zeer mishandeld.

De klatroon van dit alles is, dat het bestaan der roversbende een kwaad is, dat met groote, algemene, en blijvende maatregelen zeer veel weg te nemen was; dat ook met de kleine, verbeterde maatregels, die men nu neemt, niet een nimmer meer dan verbeterd wordt. De weg, waarop dit in den Romeinschen staat kon, zelfs moest geschieden, en steeds voortduurt, is eene anomalie in de maatschappij, waaraan de gewoonte, en de onmogelijkheid om er iets tegen te doen, de menschen eenigermate aanwennelijk maakt; maar die den vreemdeling altijd met weerzin vervult. De eerste misdaad van de samenleving: neiliging van persoon en goederen aantebreken; een roofridderschap, ja in de hoofdstad van het katholieke Christendom is eene blijvende kweekschool van de gruwelijkste misdaden: van gelacht (tot gelaatte) plant zich het moorden en moorden voort, en heerscht als eene pest onder de inwoners van dit heilige land. Wie zouden vermachten, dat ook de naderlijke regering van het oppergezag der Kerk (die toch tien duizend soldaten in zijn dienst heeft) de menschen aan alle willekeur van de ruwsters bloot gesteld zij, en tegen geen kwaad, dat de maatschappij verraast, beschermd worden. Men vergeve met veel mannen men regt, dat de schuldeloos wegens de verdorvene lucht, de bergen wegens de roversbende, waarbij zij. Beide waren door eene goede regering weg te nemen.

Door dat ik niet in den winter te Rome geweest ben, heb ik weinig van de gezelschappen kunnen begrijpen; de grootste en aanzienlijkste verandelen zich by Torlonia, Dimidoff, en eenige vreemde gezanten. Men heeft veel verloren aan de Hertogin Devonshire. Het zijn niet de Engelsche en eenige andere vreemden die de groote Societeit uitmaken. Romeinsche adel ontvangt zeer zelden, en mengt zich bijna geheel niet met de vreemden. Ik had gaarne die groote kringen ook gezien. Doch het zoude my meer gespeeten hebben iets anders dan dit in Rome te missen. Engelsche heeren en dames vindt men ook alleen, en het meeste, dat my heeft bezig gehouden, is alleen in Rome voorhanden.

De aanzienlyke familien in Rome leven zeer stil en een-
zelvig, hebben weinig omgang met vreemden. De men-
ten hebben veel van hun fortuin verloren en zoeken dat
te herstellen; ook zyn zy zoo overtuigd geworden van de
wisselvalligheid van hunnen toestand, dat zy algemeen
geld opzamelen en bewaren, om zich in tyds van voed
daarvan te kunnen bedienen, want landgoederen wil-
len zy kunnen hun ontnomen worden. Ook onde
Romeinsche familien zyn alleen nog over die van
Corsini, Colonna en Gaetani; alle de anderen
zyn vreemd of Pauslyke nepotes. Gaetani is de
grootste grondbezitter, doch heeft veel schulden; Bor-
ghese is ook zeer ryk. Sommige familien zyn onder
de Franschen geheel verdwenen, zoo als die van Lante,
Negroni, Giraud. – Even als in andere landen maakt
de rykdom onedelen adelyk of stelt hen met de ade-
lyken gelyk: de bankier Torlonia, die zoo men zegt
een stuk taken by de el aan de kunsten heeft verkocht,
is Hertog van Bracciano en ontvangt de aanzien-
lyke gezelschappen; ook de leerenwyt doet hier
niets tegen: de heer Dimidoff, geen edelman, maar
schatryk, eigenaar van zeer mynen in Siberie, die
van het zeldzaamste gebrag is, ontvangt de eerste
princen en adelyken en zyne onachte kinderen met
verschillende vrouwen worden in den omgang zeer
goed aangezien, ook vindt in het heilige Rome

geen schande in een soort van. Gerard dat deren onder-
wellustelingj altyd vervelt. Een Prins Poniatowsj
hi had eene openbare vrouw, die daarenboven ge-
huwd was, in zyn paleis genomen, en leefde als of zy
zyne vrouw was; een geestelyke, dien hy ook in zyn
paleis had doopte de kinderen als van den prins
synde, en zy gingen openlyk daarvoor bekend door.
Hierin vond de regering niets; doch toen hy de bwaq-
heid wilde begaan, om een huwelyk met die vrou-
aan te gaan, daemel zy gehuwd was, vond men twe-
righeid, en weigerde hem het verlof daartoe. Hier-
zit hy naar Florence vertrokken.

Onder de Fransche regering waren door het burgerlyk
wetboek de fideicommissen afgeschaft; die zyn na
weder hersteld. De feodale regten van de heeren zyn
evenzeer vernietigd; deze kunnen volgens zekere
bepalingen, by het Motu proprio voorzien, hersteld
worden; doch daer die bepalingen veer beneden
voor de heeren zyn heeft niemand dan Torlonia, en Pri-
bino, op zyne heerlykheid Monterotondo, de herstel-
ling van die regten gevraagd.

Men had my gezegd, dat in Rome veel Duitsche
kunstenaars den Katholiken godsdienst omhelsen,
en zelfs dweepend daarvoor gezind zyn. Ik teken daar-
omtrent op wat my de heer K. daaromtrent gezegd
heeft. Overbeek, Platner, Vogel, twee broeders Schadow,
Mlle Klein uit Berlyn zyn door Friedrich Schlegel over-

gekaald, om katholiek te worden; — de broeders Rippenhausen zijn reeds in Dresden uit speculatie tot deren godsdienst overgegaan; — Werner te Treeuen heeft den schilder Schnorr bekeerd. In Rome is een Frankforter, Brentano, de voornaame bekeerder geweest. Het heeft eenigzins saamgehangen met de schoal der Oud-Duitsche manier van schilderen weder willen invoeren; zij meenden dat men de kunst met de vroomheid en eredienst der middeleeuw zoude paren. Deze schilders noemde men in de wandeling Nazarenen. Zij hebben nog in hunne kleding eene gemaaktheid, en dragen lange haren en knevels. Sommige enkelden van deren hebben talent, de anderen hebben ondervonden dat met den katholieken godsdienst hunne kunst nog niet volmaakt geworden was, en vele zijn in zeer benaauwde omstandigheden; want de hulp en bijstand, die zij meenden dat hun als zij katholiek waren niet mogen konde, is ook niet gevolgd. Dit alles maakt, dat de voorbeelden van deze bekeringen intusschen zeldzaam worden.

Er is thans in Rome Luthersche eredienst bij den Pruisischen gezant in het Palazzo Caffarelli; en Engelsche episcopale in het Palazzo Corea. Beide zijn niet openbaar, doch worden als bijzondere bijeenkomsten geduld.

En zyn in Rome geen gilden, elk een oefent het beroep uit, dat hy goed vindt; veel beroepen zyn, en waren nog meer, had Rome uitsluitend door vreemdelingen bezet, die grootendeels na eenige jaren in hun land terugkeeren, den en. door andere hunner landgenoten werden opgevolgd. Zie hier de voornaamste beroepen zoo als men ze my heeft opgegeven.

Bakkers zyn uit Friúl en Duitschland;
Schryfwerkers, eveneens Duitschers;
Ketelaars, Stucadoreurs, uit Lugano;
Marmorhandelaars, uit Carrara;
Gravers, tuinlieden en dergelyken uit Abbruzza;
Facchini (zyn veel, dragers enz) uit Bergamo;
Die van de zoogenaamde Arte bianca, dat is verkopers van kantwaren, van meel en ruten, noten enz: zyn uit Opper Italie;
Pizzicagoli, verkopers van kaas, worst en andere eetwaren, ook uit Opper Italie;
Kalenhandelaars uit Genua;
Spazzini (madenhandelaars) uit de streek van Como
Suikerbakkers, uit Graauwbunderland;
Koppers waren Franschen, en
de eerste koffyhuishouders waren Grieken.
De Notarissen, Heerschkoetsers, kamerverhuurders (cameriere) en bedienden zyn Romeinen.
Sedert de Fransche regering zyn toch veel meer Romeinen in de beroepen gekomen, die te voren alleen door

de vreemden meerdentraar genomen.

De nijverheid van de overende klasse en de landbouw, twee wordt zeer belemmerd door de menigte heiligedagen. Die vanen onder de Franschen zeer vermindert. Vele afgeschafte zijn weder ingevoerd; maar nog niet alle, het juiste getal laat zich niet bepalen, omdat elke plaats zijne byzondere heiligen heeft die zij met waardigheid vereert. Onder de Fransche regering liet men zich te merken of niet, thans wordt meedelijk elk, die op een heiligen dag werkt, met zware boeten gestraft, zelfs al is het binnenshuis; en dit is een der misbruiken waarop de gendarme zeer waakzaam zijn.

De welvaart van het land lijdt zeer door het gebrek van wegen voor den handel tusschen de steden en provincien. Er zijn wel eenige groote wegen, die het gansche land doortrijden; deze zijn uitstekend goed, en men betaalt geen tollen op dezelve. Doch aan bijwegen is volstrekt gebrek; zoo is bij voorbeeld geen weg tusschen Tirlemont en Franchimont, twee belangrijke steden op zoo kleinen afstand, het goed moet over Rome van de eene naar de andere gevoerd worden. De graanprijs is daardoor dikwijls in aangrenzende provincien zeer verschillend; en blijft zoo tot dat het de kosten opweegt, om het graan door menschen of op ezels van de eene in de andere over te brengen. Over den staat van den landbouw zegt men mij dat zeer goed zijn de boeren van Lulain de Chateauvieux in de Bibliotheque universelle.

Ik heb reeds opgetekend, dat men in den Pantelyken staat,
zoo als ook in Napels, de oude wyze van de uren te
tellen weder heeft ingevoerd; gedurende de Fransche re-
gering had men de rekening die in het overige gansche
Europa bestaat, ook in Italie aangenomen. Tegen-
ling is het, dat men in Rome van waar de navolging
der Gregoriaansche Tijdrekening is uitgegaan, zoo stijf
hoofdig aan deze waarlijk gebrekkige wyze van de
uren te tellen gehecht blyft. Eigentlyk maakt men
de Italiaansche uren beginnen te tellen van het
ondergaan der zon; doch op die wyze verspringt het alle
dag; om dit te voorkomen laat men de horo-
logiën alle tien dagen verspringen; - tevens neemt
men aan, dat het Ave Maria, dat niet juist by
't ondergaan der zon, maar by 't eindigen der dem-
mering, ongeveer een half uur later luidt. De
gansche telling is dus willekeurig, verschilt in elke
stad naar de meer of min zuidelyke ligging, en
verandert alle tien dagen. Het is voor alles wel
op een bepaalden tijd van den dag maar plaats he-
len, voor de uren der werklieden en hoogst on-
gelukkig. De klokken slaan van 1 tot 24 uren,
zoo dat b.v. drie en twintig uren vijf slaat, en
ook wijst. In Reichardt Gids d.c. p 294 staat een
tafel van de uren waarop het in de voornaam-
steden middag is.

De heer T. heeft my verhaald dat hy in Rome geko-
men zynde niets van deze rekening wist. Dan eerst

dag tegen den avond over straat gaande vraag hy iemand hoe laat het was. Deze zeide hem "pen, te tre e mezza". – Dit begreep hy niet. Kort daarop vraag hy het een ander, die hem zijde "quattro meno un quarto". – Kennende dat men met hem spotte vraag hy het kort daarop nog eens, en viel aan een geestelyke, deze zeide hem "ben tosto Ave Maria" Hy wist hy nog niet hoe laat het was en ging naar zyn huis; zyn knegt zeide hem op de zelfde vraag: adesso si siamo" – Waar, vraag hy, hoe laat is het dan? wel zeide de man, si sono "che adesso ricominciano" – Dit alles was hem onverstaanbaar, tot dat men hem nieuwen uitleg gaf.

Men had my gezegd, dat Rome 's avonds geheel nieuw licht was; dit is misschien in vroeger tyd zo geweest; tegenwoordig is de verlichting niet slechter dan in andere steden. Doorgaande zyn de straten slecht geplaveid. De morsigheid is een groot, en steekt af by het groote aantal schone fonteinen welke overvloedig water leveren in alle gedeeltens van de stad. Men leest overal plaatsen waar met groote letters aangeschreven staat Immondezzajo, daar werpt men alle vuiligheid neder, en die blyft dikwyls lang liggen tot dat ze door de straatfarbeders worden weggenomen. In de paleizen zelfs zyn de binnenplaatsen en trappen schandelyk morsig.

De taal der Romeinen het ik altijd zeer verstaanbaar gevonden; het gemeen heeft wel eenige woorden, die afwijken van het Italiaansch doch niet veel; de uitspraak is overgaans goed en de stemmen zijn aangenaam. In den toon van spreken kwam mij voor, dat men overgaans op de laatste woorden van elken zin drukt, het geen eenigsins eene eentonige melodie in het spreken daarstelt.

De Romeinen gelden voor zeer muzikaal, toch hoort men niet veel gezang op de straten, meer nog guitares of mandolines; die ontmoette ik dikwijls twee te samen, zeer bedaard aan de straat wandelende zonder door eenige menschen gevolgd, zoals ook niet, want muziek was overgaans meer melankolijk dan vrolijk; ook is het volkskarakter meer ernstig dan lichtzinnig.

Dikwijls zag ik naby het Colosseum, en ook elders, mes tanten schijnen werpen, volmaakt zoo als het door de standbeelden der Discobuli worde voorgesteld; dit spel heeft zeker maarschijnlijk gedurende al die eeuwen, van geslacht tot geslacht voortgeduurd. Even zoo is de wijze waarop men de vrouwen ziet staan spinnen nog volmaakt dezelfde, die op de oude reliefs afgebeeld is; dit hebben ook de dochters van hare moeders geleerd, van de tijden van Romulus en Numa, tot in onze dagen.

In de kleeding van het volk te Rome is altijd iets landelijks; men ziet costumen, ook van verre provincien, om dat de heiligheid van Rome steeds de landlieden aan-

traîte; maar de bewoners zelve van Rome hebben veel kleedendragten als op het land; zoo als ook veel streken van Rome zoo weinig bewoond en met tuinen zoo ingericht zyn dat men zonde menken op het land te zyn. Ik kan deze zeer uit eenlopende wyze van zich te kleden niet allen hier opteekenen. Vele fruitverkoopsters dragen stroozje haeden als de haeden van mans. De kleding die bysonder uitsteekt is van de Trastevarini, die zich beroemen nog het echtste zaad van Romeinen te zyn. De mannen dragen meest bruine en lange broeken van fluweel; de vrouwen een soort van spencers van groen of blaauw fluweel met goud geboord; zy hebben het haar gekrulden en met kammen opgestoken, en dragen grote gespen op de schoenen; - dit zyn doorgaans groote schone vrouwen, men noemt ze „una Romenta" Onder de gemeine burger vrouwen dragen veele een zwarten sluijer, die ze als een ronde schelp over het hoofd plaatsen, die sluijer, zoo gedragen, heet men „Bauto" Als burgervrouwen of mannen de gemeene (Franske) kleding der hagere standen aannemen, noemt men ze Paino en Paina. De heer Haagd zeide my, dat hy meende dat die eene verbastering was van „Patricello", zoo als men te Rome pleegt te noemen (partytje) Men zegt dus een eene burgervrouw, tot onderscheiding der zy is „vestita alla Paina", of „alla Romenta". -

Eene bysonderheid, die men in het „toilet" te Rome

opmerkt is, dat niemand geparfumeerd is, ook de elegante pruimen niet. Dit komt regt van daar eene eigenschap van de lucht, welke maakt, dat alle geuren nadelig naar de gezondheid zijn. Dit is zoo sterk, dat enkelde bloemen in een gesloten vertrek dikwijls ziekten voortbrengen; en men zeer bedacht is niets, dat sterk ruikt in eene kamer te plaatsen. Ik meende eerst dat dit aanduiden was, doch men leert het mij algemeen benevens; en zelfs zoo, dat meerdelingen, welke, dit niet wetende, geparfumeerd in gezelschappen zijn gekomen, zich zoodra genaderd hebben gevonden, het daarom te verlaten; en anderen in theaters en andere openbare plaatsen onaangenaamheden daarover gehad hebben.

Ik heb reeds meermalen van de verkeerde beschaving gesproken, die men in Italie, en bijzonder in Rome, zoo menigvuldig ziet. Ik wil gelaten, dat er in de instelling, mogelijk ook nog in de uitoefening goede aanmerken en eenige nuttige handelingen plaats hebben; doch het meeste is form, en in al de omgang in langs de straten en in de kerken, in de vaste vasten, gaderingen om relieken te verëeren, zekere gebeden op te zeggen enz: hoe ik geen heil of nut van de leden zelven of voor de maatschappij vinden. Eene waarachtige menschlievendheid zonder minder vertoning en minder opoffering van tijd en

meer niet kunnen doen. Een reden aangemerkt deze broederschappen is, te maken, dat men niet eenzaam naar het graf gedragen wordt. Ik heb dikwijls van die begrafenissen gezien. Zij zijn fraai, vooral in de verte schilderachtig; Zoo zag ik op vrijdag avond, voor mijn vertrek, eene van die. Men, te Pincio, den weg naar de Porta del Popolo opgaan, behalven de broederschappen zingen daarbij zeer mooi[illegible] mede; de overledene was waarschijnlijk een geestelijke; het was tegen den avond; al de het lijk volgden droegen lichten in de handen. Zingen liederen. En is iets aandoenelijks in, wanneer zij, aan wien de overledene dierbaar geweest is, hem tot aan de laatste verblijfplaats volgen, het lichaam, waarin zij hem gekend hebben niet verlaten kunnen zoo lang het nog op de aarde is; doch alle vertooning van die belangstelling, wanneer zij niet bestaat, alle begrafenisplegtigheden, doen ons, kunnen voor denkende en gevoelige menschen niets dan weerzin verwekken. Dat het afsterven van betrekkingen of vrienden bij een ieder gevoel der onsterfelijkheid opwekt, het gevoel van godsdienst, de behoefte om ons hart tot het opperwezen te verheffen, dat alleen baren al het vergankelijke verbeeren is, dit ligt in de menschelijke natuur. Het geen aan ons is, valt weg, en wij zoeken troost en hoop in het geen hoger is, en waarvan het gevoel in ons hart

lijk. Doch zoo natuurlijk, zoo weldadig dit gevoelig
en zoo lediq, zoo verzoenend, zoo elendig is het,
als wij ons voorstellen, dat wij de rust van de
afgestorvene maeten verzoeken. Hier in Rome
doet men de menschen gelooven, dat die doden
gepijnigd worden, dat hunne smarten vermin-
derd of verkort worden door dat veel menschen
hun lijk volgen, veel kaarten gebrand worden,
veel Latijnsche gebeden opgezegd worden. Dit
aan te zien, kan mij niet treffen; om de reden
eene broederschap te zien een doden volgen, kaar-
zen dragen, gebeden uitsnorren, heeft voor mij
niets aandoenlijks; alleen beklaag ik het menig-
doen, dat op zulken tragen trap gaat, want in het
bijgeloof is er niet eens belangeloze menschenliefde;
elk lid dezer broederschap, helpt naar zijn begrip
anderen op die wijs uit het vagevuur, op dat men
er hem eveneens uit zal helpen. Terwijl men nu
op die wijs waant voor de ziel van den overledene
te zorgen blijft men handdrukking de nadelige en ge-
vaarlijke gebruiken voor de levende bijbehouden,
en heeft ze zelfs meer ingeraakt nadat ze reeds af-
gedaan waren. Men begraaft nooit binnen de
stad meer na het overwegen, hoewel de voorbeelden
van schijndoden zoo zeldzaam zijn. Op sommige

Bologna maakt eene uitzondering; alleen
voor zoo lang als de verlichte stedelijke regering
niet voor de domme geestelijken buigen moet.

ge plaatsen brengt men de lijken alleen in de kerk en laat ze daar eenen nacht liggen alvorens ze te begraven; doch dit neemt het kwaad niet weg; de tijd is voor velen nog te kort, en het liggen dier wijs kan voor rhijndadelen oorzaak van menige lijken dood worden. Men begraaft in den gemeenen kerkelijken staat weder in de kerken; dit is, zoowel in dit warme klimaat hoogstgevaarlijk voor de gezondheid; en uit zuinigheid, worden de arme menschen, zonder kist, dikwijls ganschen naakt, bijeen in een groote put geworpen, waarin de afgelijkste verrotting plaats heeft, en die dagelijks geopend wordt. Het zoude meer menschlievend zijn zulke schrikkelijke misbruiken weg te nemen. Men draagt ook nog dikwijls het lijk ganschen open en de kist achteraan; dit is een akelig gezigt; doch of het goed of kwaad is durf ik niet beslissen.

Onder de bijzonderheden betrekkelijk de Religieuzen, heb ik nog niet opgeteekend, dat in de kerk te Pergola, als zoodanig, bewaard wordt het Praeputium van Jesus, dat door bezigheid weggenomen is. Eenige theologen evenwel ontkennen de echtheid daarvan, en beweren, dat Maria het als een amuleet aan den hals gedragen heeft, en dat het toen bij Haar in den hemel gevaren is, op eene wonderdadige wijze

weder met het lichaam van Jesus vereenigd is. En be-
staat een merk over dit belangryke strydpunt,
doch, zoo ik hoor, is het zeer zeldzaam.

Het eerste beslint van den tegenwoordigen Paus is
geweest de afschaffing van de regie van het buskruid.
Terwyl ik in Rome was heeft hy een beslint geno-
men, dat op de reden van het volk invloed kan heb-
ben. Het is namelyk verboden in kroegen wyn te
te schenken, of lieven eigentlyke kroegen (osterie)
zyn gansch verboden. De verkopers van wyn moeten
hunne tralie hebben, waardoor zy den wyn, die men
koopt aanryken; zy mogen geen gelegenheid ver-
schaffen, om den wyn in hun huis uit te drinken,
zelfs geen glas daartoe leenen. De eenige plaatsen
waar wyn te drinken mag worden gegeven, zyn de
huizen waar men eet, en alleen by gelegenheid van
het eten. Dit is om de samenscholingen en gesprek-
ken van het volk in kroegen te beletten. Men ko-
pen zy den wyn en drinken dien op straat uit de
flesch. Er was veel aanmerkenswaardigheid over deze
bepaling, welke men in de andere steden van Rome
ook invoert.

Voor eenige jaren heeft men later inschryven voor
eene onderneming, om uit den grond van den Tyber
oudheden op te delven. Zoo men my gezegd heeft,
is dit eene opligting geweest, en is de opdelving nog

Geschied en is ook onbetaalbaar.

By het uitstorven van het geslacht der Stuarts, heeft een Engelschman de manuscripten, by versteeging, ~~der manuscripten~~ gekocht, en meende daar mede groote winst te doen. Het heeft zich toch by tijds gevonden, dat de geen, waarvan hy ze gekocht had, geen regt had, om ze te verkoopen. Vervolgens zyn ze door den Paus weder den eigenaar gekocht, en aan den koning van Engeland tot geschenk gezonden.

Zondag 27 Juni. Om zes uren des morgens met een Vetturino van Rome vertrokken. Langs den my bekenden weg gereden, my naar Albano, waar wy middag hielden; myne reisgenoten gingen uit gedurigheid en ik uit nieuws gierigheid de mis bywonen.

Niet ver van Genzano deed men ons opmerken, dat eenige laatste knapen van andere dorpen aan den weg kwamen zich te verkleden, dit is, zoo men my, zeer gewaagd: wy namen hunne beste kleederen mede naar trekken, die niet veel voor wy nabij de plaats waar wy den feestdag gaan doorbrengen, om daar te netter aan te komen. - welk een overdag van coquetterie by eenvoudige landlieden. Van de vrouwen dezer streek, die ik anders zeer bewonderd heb, merk te eene myner reisgenoten op, dat zy allen veel "provi denza" hadden. -

In Velletri hielden wy nachtkwartier. Het is een bevallig klein stadje op zeer ongelyken grond gebouwd. In zyne

† En mai 1918.

eenige aanzienlijke gebouwen: men ziet ons het Palais van den Cardinaal Aartsbisschop, het Palazzo del Governo, dat herbouwd wordt. Bij uitstek schoon is de Villa Lancellotti in een grootsch Italiaansch gebouwd, met arcaden en prachtige marmeren trap. Dit schoone paleis is in den staat van het diepste verval, het wordt thans door Lolgaten bewoond; de tuinen zijn met groenten en wijnstokken beplant.

Op de hoogte nabij de kerk van Santa Felicità en (het terrein) opper Villa Lancellotti heeft men een uitgestrekt gezicht. Op de laatste ben ik de zon zien ondergaan. Men ziet over een (wel bebouwde) vlakte de bergen, en aan derzelver helling Corea, Cisterna en andere plaatsen; - regts ziet men de zee. De bergen op verschillende afstanden waren verschillend verlicht. Langzamerhand verdwenen de stralen der zon de laagste bergen, daarna de hoogere, en eindelijk konden men ook de verhevenste toppen in de schaduw. Den glaed van het avondrood zag ik door de menigvuldige tinten van licht paarsch verbleeken en weggaan; het licht blaauw der zee zag ik afnemen tot het in grijs overging; eindelijk stonden de bergen donker blaauw in den helderen hemel. Zulk een Italiaansche avond laat zich niet beschrijven maar wel genieten, en het is een gelukkig toeval geweest dit te hebben.

De menschen in Velletri zijn minder mooi, dan in Albano en Genzano, zij zijn smaller, en dragen de

blyken van minderen welstand te zijn; de kleding is nagenoeg dezelfde. Ik merk in deze streken de gewoonte bij de vrouwen op om het water in kopere vaten op het hoofd te dragen. Dit heeft altijd invloed op de houding; en de form der vaten is als in de Romeinsche tijden. Het is een der menigvuldige punten die zich bij overlevering voortgeplant hebben.

Myn reisgezelschap bestaat uit een jonge Neapolitaansche vrouw met haar dochtertje van 7 jaren, een koopmanshouder uit Rome met zijne vrouw, secretaris, 2 jagers and, en nog een jong man die ambtenaar in Napels is.

Maandag 28 Juni. Heden zijn wij de Paludi Pontine doorgereden. Ik heb op myne vorige reizen over dezen weg reeds het een en ander opgetekend. Wij hebben middag gehouden te Tor-tre-Ponti, en zijn er lang uit geweest, het geen zeer onaangenaam was, omdat wij negens de ongezonde lucht niet dorsten te slapen, en toen zeer slaperig waren. Van Tor-tre-Ponti af rijdt men bijna altijd geheel onder hooge bomen, waarmede de weg beplant is; overal is de weg uitstekend goed. Steeds heeft men links op een kleinen afstand de bergen, waaraan men de steedjes Sermoneta, Sezza, Piperno ziet liggen, welke alle aan Romeinsche steden hebben, wier plaats zij hebben ingenomen. Wij zijn bijna

June 26.

maakt, zonder Colonen, het geen een treurig aanzien geeft. Nog treuriger is het wanneer men er bij denkt, dat zij de verblijfplaatsen van Straatroovers of van hunne familien zijn. Regts ziet men staan het voorgebergte van Circe, thans Monte Circello genaamd, dat zich zeer schoon boven de vlakte der naastgelegene verheft. In de naastgelegene is zeer goed grasland; ook teelt men veel hennep, en nader bij de zee wijst. Een gedeelte is met knenpelhout bedekt, en meer nog is rooibosje waarin men de buffels laat gaan.

Tegen den avond kwamen wij in Terracina, de laatste Pauselijke Stad.

Impositum saxis late candentibus Anxur.

De berberg staat beneden en de weg loopt onder langs de stad. Pius VI wilde daar als het ware eene nieuwe stad zien ontstaan, hij heeft verscheiden huizen laten bouwen, ook de gebouwen voor de ambtenaren daar geplaatst, doch zijn plan is niet gelukt, eenige der nieuwe huizen worden reeds vervallen voor zij volbouwd zijn; het ontstaan van eene nieuwe stad laat zich niet door een besluit van de regering bevelen.

Dit maal had ik gelegenheid de stad, welke op de hoogte ligt te beklimmen. Er was veel levendigheid de bevolking was grootendeels op de markt vereenigd. Het voorkomen dezer menschen is waarlijk schrikkelend en veel overeenkomende met dat der

bewoners van Tandi en Itre, alhoewel bleeke gezichten, met al de trekken van armoede en onbeschaafdheid, en dat opslag der agen waarin men leest dat zij met de misdaden gemeenzaam zijn. In hunne mantels half ingewikkeld, staanden zij allen bedrijf; in gesprek als of zij groten twist hadden; pratelen sprakeloos met de uitstrekking van onnergenaegd nadenken. onbeleefd gazen ze ons aan als een prooi waar op zij waarden; — de vrouwen, morrig en slecht gekleed, zaten voor hunne huizen, waar in ons allen zwart, armoedig voorkwam; de kinderen heel of half naakt naloopen ons in ganzeke scharen, om te bedelen. Het een woord, het hart bloet zich, bij het zien van dit nest van ellende, onbeschaafdheid en verdorvenheid. Hier tast eenemmel vangt het schoonste land aan, dat zich de verbeelding kan scheppen: de aanzienlijke en citroenbomen verspreiden de heerlijkste geuren, de dadel en de granaatboom groeijen in den vruchtbaren grond; de natuur geeft alles, om den mensch gelukkig te doen leven, en de mensch leeft van gelaakt tot gelaakt in de treurigste ellende: hier is de kinderschaal van de roover, en voor hen die niet op een afzonderlijke wijs roven of van vroeg leven, is geene veiligheid, geene, eigendom, geene opvoeding of beschaving. Zoude zulk een baerland voor geene verbetering vatbaar zijn; of is het de schuld der regering niet waardig, menschengeluk en menschenverbetering onder deze naamgenoten in

Vasi 26

roverf van dit aardspanadyn te verspreiden.

Wy zyn in de "Cattedrale" gemeerd die zeer fraai is in zeggelykheid der lelyke stad. Aan den ingang staat een groote vaas, waarop staat, dat zy gediend heeft om de Christenen te pynigen, en nu dient om de handen, by't ingaan der kerk te wasschen, het eerste is waarschynlyk aanwezig, en het tweede zeker, want er is geen water in. Het paleis, dat Pius VI laatst laten bouwen, hebben wy ook gezien, het staat op een zeer mooi punt naar het uitzigt. De ruines van het paleis van Theoderic staan op eene hoogte naby de stad; ik wilde ze gaan zien, doch men zeide my, dat die zeer gevaarlyk zouden zyn, omdat er zich voorgaand rovers ophielden.

Wy zagen nog kolommen van een tempel van Jupiter, nu aan den gevel van een huis, ook eene Romeinsche poort en stukken van de oude stadsmuur. Aan zeide my hier, het geen ik reeds heb opgemerkt, dat voor vier jaren de roverf in de stad twintig kinderen uit het Seminarium hebben weggehaald, er twee van vermoord hebben, en de overige voor losgeld terug gezonden. Hoort is men zeker van niet aangevallen te worden, en zyn wel burgers genoegzaam om te maken, en dit is voor de uitgaanden een groot bezwaar, temyl het geene waarborg geeft omdat eene wacht tegen de roverbende bestaand is en ook niet invoerend daarmede in verstandhouding zyn. Niet

lang geleden waren wij in den nacht bij een Piroca, jolo (verkoper van eetwaren) midden in de stad gekomen, hadden zich goed laten opdisschen, en waren tegen den morgen weder vertrokken. Een reisde ons ook naamkeurig waar zich de bende thans ophield. Op mijne aanmerking, dat het makkelijk zijn moest ze te vervolgen indien men zoo naamkeurig wist waar zij waren, antwoorde men: ja indien men het ernstig verlangde, maar dit deed men niet; men wil ze niet uitroeijen. Ik schrijf hier alleen op wat men mij gezegd heeft; wat er waar van is moet ik daar laten.

Ik had uit mijne kamer het gezigt op de zee, welke hier tegen de kusten, die op veel plaatsen rotsachtig zijn, met een aangenaam geruis komt breken. In 't midden van den nacht ben ik wakker geworden en heb mij aan het vensters gezet; er was geene maan; de sterrenhemel was zoo helder als ik dien zelden gezien heb, en verlichte de onafzienbare vlakte der zee; het geruis van het water, de welriekende koele nachtlucht; de kalmte van den nacht, dit alles gaf mij eenige oogenblikken van genot, die ik nooit vergeten zal. Het is als of de ziel zich in de groote natuur verliest; men naakt zich op den rand van eene hoogere betere wereld, waarvan het harte klopt, waar onze verlangens zich naar uitstrekt; doch wij bereiken die niet. Het eene melancholieke gelaatenheid, maakten mij in het gewone leven terug keeren, en onzien mij als bekrompte menschen, dewijl

In een toren genaamd Torre dell' Epitaffio is de laatste Romeinsche wacht, niet ver van daan is dit opschrift in een oud Grafmonument gevonden.

Dit was reeds de tweede reis in korten tijd, zoo men my gezegd heeft.

Tor Portello heet de toren, waar de eerste Napolitaansche wacht is.

delen; eerstdaags het einde van den weg willen wij dat ongekende, maar van ons de voorzaak steeds ontmoetten.

Dingsdag 29 Junii. Bij het uitryden, zagen wij het wachthuis dat in de rots uitgehouwen is, en de tekens die geteld zyn om de hoogte aan te duiden.

Spoedig kwamen wij op de Napolitaansche grenzen; hier staat aan den weg dit opschrift:

„Phil II. Cathol. regnante Petro Alcalae duce proxego,"

„Hospes hic tunc finis regni Neap. te amicus advenis palatia omnia invenies et melioribus pulsis bonas leges. 1578."

Even buiten de Romeinsche grenzen hebben de rovers eene maand geleden zes meisjes, die hunnen om op het veld te werken, mede in de bergen genomen en na eenige dagen teruggezonden. De getrouwde vrouwen, die met haar mannen liepen zy gaan, wou zy zeiden, om de mannen niet jaloers te maken.

Wij zagen nelo manhtes van inwoners aan den weg, maar deze konnen de beesten die op eenigen afstand in het veld arbeiden niet beschermen, die zyn altyd aan de rovers blootgesteld.

Te marke verrukkende grafronde, op welke hier nog van de Via Appia zyn overgeblaren.

Op de plaats genaamd Portella vonden wij de Dogana, de politie voor de paspoorten, en de Oostenrykse wachten, daar (Pontelle) moesten wij op kleine afstanden steeds voort.

Een zijn daar streek van veel afgaat

Vers 30

links op de hoogte zagen wij het stadje Monticelli, dat ganseh met eene muur omringd is, en waar eene poort heeft, die 's avonds gesloten wordt. Omtrent een jaar geleden hebben de roovers het een gansehen nacht beschaten, doch vergeefs, men heeft de poort niet voor hen geopend, en 's morgens hebben zij zich in de bergen teruggetrokken.

Op veel plaatsen waar men bezig het koren te maaijen meet het niet eene zigt, en bond het dadelijk tot schoven; hier en daar dorschte men het op den openbaren weg, te plaatse waar vlakke steenen liggen.

Ten paseerden wij de twee berugte roovers-plaatsen, Fondi en Itri; het was feestdag van dat alle menschen ledig waren, doch ook op andere dagen ziet men hen weinig werken. Byna zonder uitzondering kan ik zeggen dat alle menschen, altans alle vrouwen en kinderen bedelden; - de huizen zien er uit als zwaluwnesten te halen, zij zijn namelijk zonder vensterramen schoorsteenen. Tot bewijs van de vrampheid dezer inwoners, leest men IHS en M op al de deuren.

Bij een ingang van Itri wees men ons de ruines van het „Palazzo di Fra Diavolo"; dat is van een jong welhebbend man, die in den Franschen Tijd, onder den gezegden naam opperhoofd der brigands geworden is. Hij is gezamdrijd met opgehangen te worden.

Van Sola di Gaeta, waar wij middag hielden, zijn wij in een schuitje naar Gaeta gevaren; wij zagen

Pase 73.

by het heengaan munten en bagen, die men zegt dat van eene villa van Cicero gemunt zyn; ook verder aan de kust zagen wy ruines van oude gebouwen. De ligging en de sterkte der vesting zyn genoeg. saam bekend, en worden door Vaso juist beschreven. De stad is niet mooi gebouwd; wy hebben de voornaamste straten doorgewandeld en zagen slechts weinig regt goede huizen, en schynt nog al levendigheid, en eenige handel te zyn. Er was talryke Oostenryksche bezetting. Op eene wandeling buiten de stad bezochten wy de Chiesa della S.S. Trinità; zy is zeer zonderling gebouwd. Eene rots is, zoo men zegt, juist op het oogenblik van den dood van Jesus gespleten, zoo dat nu het water er tusschen door loopt; een steen, die in de opening gevallen is, vormt eene natuurlyke brug, en op dien steen is de kerk gebouwd. Men stiegt in het midden der gekloofde rots, en hoort het water onder door stroomen. Men verhaalt hier nog vele wonderen: een Turk die aan het teekenen van de rots by het sterven van Jesus niet willde gelooven, had met zyne hand tegen dezelfde rots gesteund, en dadelyk was het indrukzel daar, van in die rots gekomen; hierop was hy bekeerd, en nog wyst men het indrukzel van de hand „del Turco"; en meer dergelyke.

De Tyd heeft niet toegelaten meer te gaan bezigtigen; de reisart heen en weder door deze schone golfwey

zeer aangenaam.

De weg was zeer schoon, geheel langs de zee en steeds door heerlijk land; het was mij nog altijd nieuw, in de tuinen langs den weg groote citroen- en oranjebomen te zien, de granaatbomen met hunne vuurrode bloesem, de aloë als afsnijding aan den weg, en zoo vele zijdelijke gewassen in het veld te zien bloeyen. Overal staan nyp bomen; de maïs staat veelvuldig op den grond waar reeds eenmaal dit jaar gewaand was. Veel nyp- en olyfbomen; - de wyngaarden waar, ten overal guirlandes van den eenen hagen boom tot den anderen, of slingerden zich om lange stokken die men in den grond gestoken had met eenige dorpen aan hunne helling. Links hadden wij de bergen en regts zagen wij de zee met vele rotsen die aan de kusten voortsprongen en in de verte de eilanden Ischia en Procida.

By 't vallen van den zeer schonen avond kwamen wij aan de ruines der waterleiding, en andere gebouwen van de stad Minturnus, in een der ruines had men eene herberg gemaakt, waarin, by 't licht eener lamp, eenige boeren zaten kaart te spelen en wyn te drinken; dit was een schilderachtig gezigt. Over eene schuitbrug passeerden wij de rivier Garigliano. Aan de bergen links zagen wij de stadje Sessa. Verder reden wij in donker naar Santa Agata, een dorp waar wij nachtkwartier vonden.

Woensdag 30 juni. Deze morgen had ik veel genan-

Vati 38

reed; de weg ging meestal bergop. Men bemerkte steeds meer en meer den overgang naar zuidelijke luchtstreek.
Ik zag in de eerste dorpjes, die wij passeerden veel beenenmatten maken. Men ziet vele hunden varken, die men de zonderlinge gewoonte heeft te scheren. Een herderjongen met een flageolet; gekleed met een hemd en korte broek, een ander had op, anders niet, liep er achter. In een ander dorp, Cascana zag ik een aantal seminaristen in priestergewaad twee aan twee op eezels gereden, dit stond zeer aardig.
Wij hielden middag in Capua, eene kleine levendige stad, en sterke vesting. Er is weinig merkwaardigs te zien. De twee kerken La Cattedrale e L'Annunziata zijn groot en mooi gebouwd. Op de Piazza de Giudici zag ik eenige oude beelden in relief, van marmor, zij zijn zeer groot, en welke kunne bestemming gemeen zij weet ik niet.
Zeer belangrijk zijn de overblijfsel van het oude Capua, ruim een uur verwijderd van het nieuwe, ik heb mij door de warmte niet laten afschrikken, om die te gaan bezichtigen. Men ziet nog eene Stadspoort en de overblijfsels van het Amphitheater. Dit laatste moet zeer prachtig zijn geweest, en veel groot geweest verwoest zijn. Men kan uit de bogen en overgangen, die nog aanwezig zijn, besluiten dat het op een zeer groten schaal gebouwd was, en op veel plaatsen ziet men nog dat alles met wit marmor bekleed is ge-

Men zegt als daar een tuin, of een welvarende zijn steeds
wijngaarden die rich en hoge alleenen slingeren, en die
nu zoete met druiven beladen waren.
De platte daken zijn zelfs in Andorra nog ganseh
niet algemeen.

meest. Men legge de kanonballen nooit dooreen. Op de hoogte zieh men zeer ver over het omliggende land, den Vesuvius en de bergen, waaraan Napels gebouw is, konde ik duidelijk onderscheiden. Het is een treffend gezigt, dit Amphitheater en deze paarl alleen omringd. Aan eene groote blaauwende vlakte, die naast Rome en Carthago de naamd wordt; rondom zijn nu kornvelden en wijngaarden.

De verdere weg naar Napels was my van de vroegere reize nog in het geheugen. In de kleine plaats Aversa is veel levendigheid, hier bemerkt men, dat eene hoofdstad in de nabijheid is; ook is alles hier reeds meer zindelijk; men ziet naar het zuid de huizen met gemalen en platte daken, die ik my verwonderd heb niet vroeger aan te treffen.

Om half zeven kon ik in Napels aangekomen; ik vond er den heer Roneel, die den volgenden dag de baden van Ischia dacht te gaan gebruiken. Ik ben eerst gaan eten, heb vervolgens met hem gewandeld, en ben vroeg naar bed gegaan.

Donderdag 1 juli. Dezen morgen heb ik meest (waren bedrevren, nemen) thuis doorgebragt; gelezen en geschreven. Ik heb gegeten in eene nieuwe Trattoria, La Villa di Roma genaamd; gelegen aan Santa Lucia: men zit er onder een groot portico, aan de zee, met het uitzigt op de Golf, den Vesuvius, het eiland Capri; men kan niet zonder verrukking de agend gadeslaan. Na 't eten kon ik bij den Doctor Prospero Pottiglione geweest; hij heeft my gunstig over den staat mijner gezondheid gesproken, en heeft my aangeraden Zwavelwater te drinken. Ik heb een brief naar Rotterdam geschreven, en daar

na eene groote wandeling gemaakt door de Villa reale enz: 's avonds heb ik thuis gelezen en geschreven.

Een der schoonheden van Napels is, dat bijna overal langs de zee kaaijen zijn. Te beginnen van de Ponte della Maddalena, die over het stroompje Sebeto gaat, aan het oostelijk einde der stad, gaat men over de Marinella, de Strada naaraan, langs de Scaricatoji, over de Ponte Dell Immaculabella, naar eene uitstaande kapel alhier genaamd. Tot hier zijn de huizen zeer laag, maar niet fraai; hij zijn daar de minder gegoede burgers bewoond, men vindt hier ook arsenal veel mentiken, maar niet van de rijken en aanzienlijken. De Molo piccolo latende ligt, gaat men langs de haven, die naar de groote haaftstad zeer klein is. Nu komt men aan de Molo Grande, welke tegen den avond het toneel van groote volksmenigte is. Van hier af ziet men de kaaijen van neer het Castello nuovo en vervolgens het Paleis van den Koning en daarvoor liggend Arsenaal dienen. Daar de Strada del Gezante komt men weder aan de zee, eerst aan de kaai Santa Lucia, naar eene kapel zoo genaamd, waar de meeste groote herbergen zijn, en 's avonds groote levendigheid van wandelaars is. hier staan altijd een aantal kraampjes met Frutte di mare"

dat zyn de helpprisschen; op lange reyen staalen zitten des avonds, en in den zomer de menschen hier de koelte der zeelucht, en de verfrisschende zeelucht, en de verfrisschende opening van de mave te genieten; - de verlichting op deze kaay, die den ganschen nacht voortduurt, en de levendigheid zyn zeer aardig om te zien. By het Castello dell' Ovo neemt de kaay den naam aan van Chiatamone; vervolgens die van Vittoria; - dan komt de Villa reale en ~~dan komt~~ daar naast wordt de Straat Chiaja genaemd; dit is de uitgezochte plaats om 's avonds in wagens op en neder te ryden; toch is men hier daar de wandeling van de zee afgescheiden, hetgeen voor myn ooren een groot gemis uitmaakt; het wordt hier wel altyd als iemand van de koninklyke familie gaat ryden, hetgeen byna dagelyks is, met gemaakt, doch door de hitte dwingt dit spoedig, en is er altyd veel stof; doch de gewoonte is voor Napels edele inwoners alles; dagelyks komen zy hier dezelfde uren op dezelfde plaats doden; het aantal rytuigen is ontzachelyk groot. Achter de Chiaja en Villa reale volgt de Spiaggia di Chiaja, en daar op de Mergellina; hier nemen de aanzienlyke huizen, die by een

Lucia bezaamen zyn, reeds af; men ziet gemeenlyk regen met mooniger die onvolkomendigd schynen, vindat de gevel als afgebroken eindigt en men geen Dak gewaar wordt. Het dak is plat en gewelfd; en de gemeenheid der huizen maakt dat ze zonder lysten of goten gebouwd zyn; gelyk vergeten wordt men en ook niet veel in gewaar. Als men verder opgaat is men buiten de Stad, en gaat men aan de helling van den heuvel Posilipo naar den Vesuvius weg, waar het allerlafst is; doch de aanzienlyken in hunne zytuinga steken bynaa nooit hunne wandeling verder dan de Chiaja uit.

Vrijdag 2. Juli. Desen morgen vroeg heb ik voor het eerst Zwavelwater gedronken. De brunnader van is aan de kaai, naby het Castello dell Ovo, zeer na aan de zee. Er is geheel geene schikkinge in ingetoogen gemaakt, om het gebruik er van gemakkelyk te maken, alleen heeft men in de nabyheid een oud Vat gespannen voor de zee: men staat in groote menigheid en tusschen allerhande onaangename menschen; een aantal vrouwen scheppen het water en bieden het de drinkers aan. Veel menschen komen hier aan de bron zelve dit Zwavelwater gebruiken; maar nog veel meer gebruiken

kan het in de huizen, ten welken einde het in kruiken
door de gansche stad wordt te koop gedragen.
Men zegt my dat er tegen de nadelige gevolgen,
die de lucht zoude kunnen hebben, geen beter
middel dan dit water bestaat, weshalven het
in dit jaargetyde door alle standen gebruikt
wordt. Op een kleinen afstand is eene andere bron
van staalwater (Acqua ferrata hier genaamd)
dit is zeer versterkend en wordt ook veel gebruikt.
Zoo heeft men hier de twee belangrykste soorten van
gezondheidsbronnen in de stad, en elkeen kan er
nageneeg voor niet het genot van hebben; terwyl
men in andere landen dikwyls gansche reizen
daarom doen moet. De natuur heeft overvloedig
veel voor Napels gedaan, maar het is ook bykans
alleen de natuur die goed voor deze plaats ge-
daan heeft. - Ik vond den smaak van het zout-
welwater afschuwelyk, doch daaraan gewent
men zich. Tusschen de twee gebouwen die ik druk-
ken moet heb ik eene wandeling in de Villa re-
ale gedaan, waarin het in den morgenstond zeer
heerlyk was.

Thuis heb ik in het VIe. Boek van Virgilius gele-
zen, en daarby het boekje van Jorio, die het naam
de ligging der meeren en grotten aan de kust na-

Passeroli en Antonia uitleg.

Eenige boodschappen gedaan; - gegeten in de Villa di Milano, eene Trattoria op het Largo di Castello, waar het niet duur is, maar waarvan het gebrek van zindelijk uitzigt, en de moeyelijkheid van den toegang my zeer misbaagd hebben. Geflaneerd, en vervolgens op den Pincio enz: gewandeld. Deszen avond ben ik begonnen eene kleine opmerking, die in myn dagboek van Weenen geplaatst was, aan te vullen.

Zaturdag 3 Juli. Negna Sulfurea gedronken en gewandeld. Ik keer op die wandeling een boekje met uittreksels uit de werken van Jean Paul, waarin nu en dan treffende schone gedachten voorkomen; dikwyls toch ook gezochte duisterheden en gedwongene stukken. Myn dagboek van Weenen heb ik aangevuld, nu is er my nog veel van Rome te schryven, want met alle myne gelykenis gaat het daar niet volkomen kunnen by houden. Ik heb verscheiden boodschappen gedaan, ben ook by den bankier Falconet geweest. Ik heb middernacht in de Villa di Roma gegeten, waar het intrigt zeer schoon is. Deszen avond heb ik in de Villa nog enz: gewandeld.

Zondag 4 Juli. Toen ik gisteren aan de bron van het zwavelwater kwam, ontstond er een groot ge-

necht tusschen de vrouwen, - dit had reeds een tijd lang geduurd, toen my een der meisjes die naast my bleven, reide, tutto per voi signora", - toen begreep ik eerst, dat het was over het negt, om om my het glas met water aan te bieden, hiervoor geeft men haar eenige grenen, en daarom vechte elk de eerste te zijn. Zy hebben onder elkander regels daaromtrent, die ik niet begryp. Eens dig was de strijd, men trok elkander by de lange haren en sloeg met de knuken tusschen. Aan het stillen van dit gevecht was niet te denken, een matroos die het beproeven wilde werd van allen uitgejouwd en weggetaten; in al hare woede, merkte ik tachtig, waren zy zoo voorzichtig dat niet een van de glazen brak. Toen ik heengung dacht ik dat het uit was, doch hebben hebben zy my gezegd, dat het nog den gansche dag heeft voortgeduurd. Zoo hebben, geheel buiten myne schuld, een aantal vrouwen om my gevochten; ik ben er zoo daar bekend geworden, dat de gansche straat begint te lachen als zy my ziet aankomen.

Thuis gemaakt en geschreven in mijn dagboek, - gegeten in de Villa di Roma. Gewandeld op den stolo, maar groote drukte was; de bonte menig te die zich hier verzameld is maarlyk aandig te

zien; het zijn lieden van alle standen; meestal van de laagste; - kleine vermaken van allerhanden aart houden hen bezig: er wordt gezocht, muziek gemaakt, gezongen, bijzonder is hier de plaats waar de geschiedenis van Rinaldo wordt opgezegd; het zijn de verzen van Tasso met eenige bijvoegsels en uitleggingen. Het volk maakt rondom elk der gezelschappen, musikanten, opzeggers enz: kringen van aandachtige toehoorders of taschhouwers, die gedeeltelijk op den grond liggen, zitten en staan; allerhande zonderlinge groepen vormende. Een jongen met een hoed rameld nu en dan in, waar elk vrijwillig bijdraagt. Somtijds, hoor ik stellen zich mannikken op of bij den Molo te predikken, doch dit heb ik nog niet getroffen. In een schuitje ben ik van den Molo naar Santa Lucia gevaren. Het was een heerlijke avond: ik zag de ondergaande zon op den Vesuvius, het voorgebergte van Sorrento en het eiland Capri schijnen, en vervolgens de wolken met glanzend avondrood kleuren. De zee was spiegel glad en kaatste den geklaarden hemel terug. In de verte werd ik verschillende naartuigen gewaar, nader bij waren een aantal schuitjes met menschen. Zonderling stak

de volkomene kalmte op het water af by het ge-
juel op den hole toen ik afvaar, en by het even
groot gejuel aan Santa Lucia waar ik aankwam.
Ik deed nog eene wandeling, en aan den avond vol-
komen te gemoet gingen ik in de villa die Roma
toeperen, waar ik de zee en de bekende kusten
in het sterrelicht voor my had.
In het Theater San Carlo hoorde ik de opera
La Vestale en zag de Legnaei di Bacco, een bal-
let dat zeer bewonderd wordt. Dat de koning
en wat zag ik aan den schildwacht, die vooraan
op het toneel stond. Dit is eene gewoonte, die
ik nergens anders gezien heb: hy staat ter zyde
naby de schermen, aan de andere zyde, daar waar
de koning zit; en zoo onbeweeglyk staat hy, dat
men hem bijna met een kunten naar zonde kun-
nen verwijfelen, zoo hy niet afgelost werd.
Woensdag 5 juli. Als gewoonlyk te vroeg te bed
gedronken, vervolgens thuis wat over Napels gelezen.
Gisteren is een landman van my, de heer Ferrand, aan-
gekomen, ik heb hem deezen morgen weeren gezien,
schoon ik hem nooit ontmoet had, waaren by zyn
kennis. ik heb met hem en den ouden heer Hatten
Consul der Hanzee-steden, gegeten in de Villa di
Milano; wy zyn hier samen gewandeld, en daarna

avond heb ik met hem een kennis gemaakt bij de jonge Heer en Hevrouw Hatem.

Dingsdag 6 juli Thuis gebleven en gelezen; boodschappen gedaan. Des den heer Fernand heb ik den Nederlandsche schilder Pitloo bezocht. Hij zag bij hem verscheiden zeer mooye landschappen, gezigten uit de streek van Salerno, ook zeegezigten van Napels. De heer Pitloo is in Napels zeer bemind. Hij is hernaard gekomen ter gelegenheid, dat hij met een meisje uit Rome milde trouwen het gezin in Rome zelve niet milde taalaten zonder dat hij katholiek werd; in Napels is het huwelijk niet strikken en hij heeft reeds verscheiden kinderen. Des den heer Fernand heb ik in de Villa di Roma gegeten, mij stemmen zeer overeen in de bewondering van dit schone land. Wij hebben eene groote wandeling in de Villa reale en verder langs Posilipo gedaan. Bij het terugkomen kwamen wij aan de Spiaggia di Chiaja eene Cateschesatie, die zeer aandachtig was; wij zijn gegaan in een verstrek aan de de straat, met open deuren, juist waar het meeste drukte en gezang was; zoo dat zonder gelijk te schijnen men meester en leerlingen zich geen moeite konden. De kinderen waren in een halven kring gerangschikt: de kleinsten plat op den grond, de anderen op banken; de meester zende hun eenige stukken

Dan leer vaar en vraag hen nevenalgens tot zeer by
hun naangezegd had; met grote vlugheid schreven
den deze kinderen de ingeprente woorden uit,
waarvan zy niets konden begrypen. Zy een heel
vón't nerstreek verder eenige volmaaksen daar en
onder onderwyst; die schreemde alle tegen een.
Het was zonderling genoeg den meester met bloote
voeten in het zweet van zyn aanschyn, met een
langen rietstaf in de hand te midden der arme
kinderen te zien staan, die alles hieven deden
naar hem luisteren.

In het Theatro San Carlo zagen wy Rolando,
eene opera en het ballet I Sagnari de Baeco.
Het was proachtig verlicht wegens den naamdag
der Koningin; - om dezelfde rede is heden
een maal geschoten.

Woensdag 7 Juli. Ik heb twee kamers gehuurd
aan Santa Lucia, de schoonste straat van de stad; telken
reis ik te Petersken, en zie uit myne vensters den Vesu-
vius en de kust van Nassa. Wanneer men voorby
het Castello dell'Ovo komt, ziet men de kust van Po-
silipo, maar ook niet meer dan vermoed. Het is niet
wel mogelyk dit beide gezichten te vereenigen. Daryl de
rots Pizzo Falcone, waarvan de punt waarop Castello
dell'Ovo staat een afgescheurde brokstuk, - verbeelden
de spraakt; - enkelde kanonnen die boven op Pizzo Falco

ze zelf staan, zien naar beide zyden. Het gezigt naar den Vesuvius en de kusten van Sorrento is onvergelykelyk schoner dan op de kust van Posilipo.

Ik heb gegeten by den heer Falconet, in eene villa op Capo di Monte. De weg derwaards is door Joachim grotendeels nieuw gemaakt, en is zeer mooi, hy wordt ook Strada nuova genaamd; men passeert een zeer hoge brug die over eene kleine valley of kloof in de rotsen gemaakt is. Het paleis der Koningin, dat men voorbyrydt is niet mooi, en er is niets meer van belang te zien sedert het Museum, dat er plagt te zyn, in het gebouw der Studj is overgebragt. Het gezelschap was niet groot: eene ongetrouwde dochter en eene weduwe met den Prioste Dancambal getrouwd is, passeren beide voor mooi; - ik vind ze nogal lief; - twee zonen kwamen my niet zeer beschaafd voor. De heer en mevrouw Falconet zyn zeer goede beleefde menschen. De ligging der plaats is uitstekend schoon: wy zagen de zon by 't ondergaan op den Vesuvius schynen en de gansche horizon was in gloed; vervolgens kwam de maan, die eveneens een heerlyk tooneel opleverde. Wy zaten na 't eten op het Coffeeco (platte dak) dat omkranst was van wingaardranken.

's avonds heb ik met den heer Fernand in het Teatro de' Fiorentini eene Improvisatrice mees horen, &c.

naamd Rosa Tadder. Dit was my belangryk, om het ik nog nergens in Italie iets dergelyks gehoord had. Men gaf haar nele stoffen op, waarmit zy het publiek liet kiezen. Op de melodie van eene fia, no waarop iemand een door haar aangeduide muziek speelde, zong zy of spraak half zingende, maar zeer verstaanbaar. Men dan gaf men haar ook het soort van verzen zy dat zy maken zoude; tevens ook de refereynen waarmede de kaeplaten maeften eindigen. De onderwerpen waren meestal zenuwachtig of mythologisch. Zy toonde zeer veel belezenheid te hebben, spraak vlug en had nu en dan zeer gelukkige zetels; dit wyst waren het ook enkele bekende loci communes. Tevens was het onderwerp ganz buiten den gewonen kring van de Italiaanse onderwerpen van Poesie, zoo als dit: Of zy de zyner zoon of een dweerg. Toch gelukte haar dit zeer wel. Overigens was er meer kracht dan gezuil in hetgeen zy dichte. Haar voorkomen was bleek en zeer bewogen; men zag haar grote aanstrengingen aan; nu en dan, als zy kaperde, was zy als boos op zichzelve, deed grote moeite om zich dadelyk te redden, en dit was angstig om te zien; men raadde haar zy er van leed. Zoo men my gezegd heeft gelden zy niet voor eene zeer groote Improvisatrice.

Zie 7 april

Romanelli Piaggio a Pampesse &c.

Ik heb nog lang met den heer Fernand in den nacht gewandeld en gepraat. De nachten zijn in dit land onbeschrijfelijk schoon!

Donderdag 8 Juli. Heden heb ik met den heer Fernand naar Pompei gereden; de weg was ons beiden reeds zeer bekend; in de grote hitte werden wij het ongemak gewaar van nergens kamen tot verschuiling tegen de zon te vinden. Ons opmerkzaam was ons nog een meer de grootste naauwkeurigheid Pompei te zien, wij hebben er dus veel tijd aan besteed en onze nieuwsgierigheid is allen opzichten voldaan. Dit maal zijn wij juist zoo gegaan als in het Handboek voorgeschreven is, beginnende met den weg, waarnaar de graftekens zijn, en het huis van Diomedes. Ik zal niets meer behoeven op te schrijven, wij verlatende op het handboek en op de gene ik de eerste reis heb opgeteekend.

De kleinheid der kamers treft in de huizen van Pompei zeer in het oog; - eenmal schijnen die kamers nog kleiner dan dat men ze zonder zolder, en dus als kleine open plaatsen ziet. Om het met onze portretten te kunnen vergelijken heb ik eenige der grootste gemeten. In de Villa van Diomedes was de grootste kamer breed $18\frac{1}{2}$ op $12\frac{1}{2}$ van mijne voeten groot; op de benedenverdieping was er een van $20\frac{1}{2}$ op $18\frac{1}{2}$.

In de Villa van Cicero, zoo men meent, zijn nog marmeren vloeren; die zijn bij de laatste uitbarsting niet asch bedekt; en zoo groot is de onachtzaamheid omtrent Pompei, dat men nog die asch niet heeft weggenomen.

De graven hebben wy met aandacht besien; in het
boek van Romanelli worden zy meest gemeld.
in sommigen dan ik gegaan om te zien hoe zy van
binnen waren, en rond Columbaria, zoo als ik reeds
beschreven heb. Het is zonderling dat deze gra-
ven geheel niet regelmatig op eene regte lyn staan,
Zoo staat de poort ook niet regt over de straat.
Wy konden niet onopgemerkt laten, de half ronde
banken by 't uitgaan der poort, zeer net gemaakt
om den wachtgangers tot rustplaats te dienen;
wy stelden ons voor hoe de Romeinen hier gezeten
en zich saam onderhanden hadden; het was
ons als zouden wy en dadelyk weder wil komen
en zich nederzetten. De poort schynt met eene
valdeur gesloten geworden te zyn.

In de eerste straat zagen wy den winkel van
warme dranken, Thermopolium; - omtrent wat
by ons een koffyhuis is; met het onderscheid, dat
men dadelyk op straat schynt gedronken te
hebben, en zich niet in huis nedergezet. Men vind
verscheiden zulke winkels in Pompeji, doch deze is
merkelyk, omdat men gemeend heeft in de mar-
meren platen waarmede een soort van toonbank be-
dekt is, nog de kringen van de koppen of glazen te
zien. Wy hebben de kringen met aandacht besien,
doch het kwam ons niet voor dat zy daarvan kun-

Het stuc aan den voorgevel was doorgaans geel, blauw, rood was de geliefde kleur, de muyl was wit en ook bekleedend.

zeu gekeumen zyn, want zy zyn uitgehakt in het
marmor, terwyl daar het nederzetten van kopp
of glazen wel het marmor afgeleken. konde zy
maar geen ronde kringen daarin uitgehakt.
Niet ver van daar is een groote phallus in den naar
gevel; nog altyd is men het oneens wat die bedu
de. Zeker is het dat de verbeeldingkracht zulke voor
werpen niet tegen de talenmalaze begrippen van
zoetzaamheid streed; men vindt het in voorwer
pen van huisraad en lichaad menigvuldig ver
haald.
In de voorgenaamde Casa del Leone was eene kamer
27 1/2 voet in zyne vaste grootte.
De huizen zyn meest van gebakken steen gebouwd;
soms zyn de voorgevel van gekommen steen; meer
nog is hy met wit stuc bekleed, maar dikwyls ook
zyn de gebakken stenen blootgelaten, en zeer net ge
voegt, omtrent als in Holland; zy zyn ook van de
zelfde grote. Men kan daar de vermoestingen
niet duidelyk zien of (de huizen) alle meer dan eene ver
diepingen hadden; van sommige is het duidelyk
uit de trappen die men nog vindt om naar
boven te gaan; zoo als in het huis van Sallustius
(zoo als men het noemt). In dit huis ziet men
ook dat de hoogere verdiepingen op houten balken
gerust heeft. Het dak was van platte pannen

die men veel gevonden heeft; doch of die meer of min schuin liggen blykt niet. Het schynt dat men geen platte daken (Cartins) was als nu in Napels had.

In het huis van Paula was eene kamer 39 op 28 van myne roeten groot.

Dit huis voorbygaande, kwamen wy aan de plaats der laatste uitgravingen. Wy zagen een sonderling gebouw met hoge gewelven en eene put in een der vertrekken; men seide ons, dat het voor een badhuis gehouden werd.

Een triumphboog aan het end eener straat die naar het Forum gaat; - het is sonderling, dat deze boog ook niet juist tegen over de straat, waar 't heen gebouwd is. Niet ver van hier is een tempel van Fortuna; men heeft het opschrift er van gevonden. In den tempel die men meent dat een Pantheon geweest is trokken de schilderstukken aan de muren onze aandacht; welke schynen bloot voor sieraad bestemd geweest te zyn, en in geene betrekking met den tempel gestaan te hebben; eenige zyn regt goed, andere gansch tegen de perspectief getekend, waaraan wanneer ze gebouwen voorstellen. Onder de besten merkten wy op: Ulisses die by Penelope terugkomt; het stelt het ogenblik voor als zy hem begint te herkennen. Hector is veel uitdrukkend

keng; vooral is hare houding en draaperie uitstekend. Een ander stelt voor Cornelia als haar een slaaf de kleederen van Pompejus brengt: de verstomming der droefheid is op haar gezigt duidelijk te lezen.

Een tempel van Aesculapius is bedolven voor hij voleindigd was; op den schouw zittende altaar is nog voort gesoffard. Onder de onlangs opgegraven stukken die hier lagen was een ontzachelijk groote steenen phallus.

Wij vervolgden onze wandeling over het Forum, door de beide Theaters, het Forum Nundinarium enz: steeds met de grootste belangstelling. Ik heb reeds te voren van dit alles gesproken.

Op de huizen staan altijd namen, die zijn met rode letters in zonderling lopend schrift geschreven; onzeker schijnt het nog te zijn wat de namen beteekenen, te weten de bewoners der huizen of wat anders. Het is daarom moeilijk (ze) te lezen: ik las toch Pretium . . . . ; — Trebium aedo . . . . ; — ein - altijd accusativus; - dit heb ik nog niet goed uitgelegd gevonden; wat er Romanelli van zegt, vind ik zeer duister.

Men ziet aan de huizen dat er schuifpenen aan de straat gemeest zijn; zodat men de vensters trekken of voorhuizen, die voor winkels enz: dienden gaarne konde openmaken aan de straat

Aan sommige huizen ziet men dat er deuren ge-
maakt zijn, om met wagens in te rijden. (Portes-co-
chères) De straten waren dikwijls te smal dat wa-
gens zich zouden hebben kunnen voorbijrijden;
daarom, meent men dat de gewoonte was ma-
talen bekkens onder de wagens te hebben, waar-
mij die te Napels in het Museum bewaard wor-
den; - ten einde elkanders op de kaken der straten
te horen aankomen. Volgens de ijzeren, die men
in de straten ziet waren de wagens 5' 3" van mij-
ne raaten breed; van wiel tot wiel.

Het was avond toen wij terugkwamen. In een
manenlijn hebben wij gezeten in de Villa di
Roma. Naderhand hebben wij nog in het Teatro
de' Fiorentini de laatste bedrijven gezien van
een drama: „I primi passi al mal costume."
Het was geen kwaad stuk, en zeer goed gespeeld
er in Internari en zijne vrouw.

Vrijdag 9 juli. Zaterdag 10 juli. Ik ga nog voort
met morgens maanlwater te drinken en eene wandeling
te maken. Daarna heb ik boodschappen gedaan, de on-
den bezocht, bij den doctor geweest enz. -
's avonds thuis gebleven en in mijn dagboek geschreven.
Wij hebben samen in de Villa di Roma gegeten. Vrij-
dag zijn wij na 't eten gereden naar den heuvel nog
over Posilipo; het was een heerlijke avond: wij zagen

eerst de zon ondergaan en vervolgens de valle maanschijn over dit betoverend schone land; de baai van Puerto, alleen Baja, met de kusten en voorgebergten, de eilanden, groot en klein; - alles in het heldere water spiegelend. De levendigste verbeelding kan zich niet wel iets denken, dat deze tonelen overtreft. Mijn landsman stemt zeer met my overeen in de opgetogenheid over dit land; nog grooter lijst stellen wy ons beiden voor, dat wy misschien nooit meer dit elisium betreden zullen. De weg is nog ver van volendigd te zijn; de Oostenrijkse soldaten werken er met veel vlijt aan. Het was aardig om te zien hoe zy, op het slaan der trom, hunnen arbeid eindigden en tegen de heuvelt opgingen om hun nachtkwartier te bereiken. Toen de arbeiders wegwandelden zag men op verscheiden plaatsen de rots door kunstvuur springen, zoo dat groote stukken naar beneden in de vallei storteden.

Zaturdag avond hebben wy gewandeld. Toen ik thuis kwam, konde ik my niet meer houden, hoewel het reeds laat was, op myn balkon nog te gaan zitten leezen en schryven. De nachten zyn hier zoo aangenaam, dat men bijna niet verlangen kan naar bed te gaan; ook is hier de gewoonte zeer laat te gaan slapen, en dikwils eerst tegen na het eten lang te rusten; ik heb my reeds den middagslaap afgeleerd, maar het laat op staan in den morgen komt niet goed uit met het drinken van het zwavelwater.

Zondag 11 juli. Den naamiddag heb ik doorgebracht als de vorige dagen. Na saam in de Villa d. Roma gegeten te hebben, de heer Ferrand en ik, zijn wij over Capo di Monte, door de zoogenaamde Porta Reale, en vervolgens langs de Albergo de Poveri gereden, dit is een zeer mooye laan: men heeft uit het voorbeschikken het gezigt op de stad, en terwijl ziet men een deel der galfen der schone landstreken. Savonds zijn wij, met de heeren en dames Schatten, Arelmeyer en Schneyder, in een schuit je naar Posilipo gevaren en hebben daar by Gaetano gebaccheerd. Dit is eene herberg naby het strand, men zit op het platte dak (Caitrico) onder eene berceau van wijngaardranken. Het was een heerlyke nacht, de volle maan gaf helder licht, zoo dat wij de stad en den Vesuvius, alles in het rond, zeer duidelyk zien konden. Het was een uur laat wij terug kwamen.

Maandag 12 juli. Met den heer Ferrand gegeten by den heer en mevrouw Schneyder, - na't eten hebben wij denzelfden tuin gereden als gisteren; - in het terugkomen zijn wij in een beestenspel gemaakt, waar wij de leeuwen, tygers en andere dieren hun avondmaal hebben zien houden. Ik heb naderhand nog alleen gewandeld over den Molo enz:; het is mij niet mogelyk mij van deze heerlyke nachten te verzadigen. De Napolitanen genieten deze nachten ook zeer: aan Santa Lucia en wijder op staan 's avonds negen met stoelen, maar men zich nederzet om de koelte der zeelucht te genieten.

Terwijl de rijkelui in hunne wagens op en neder rijden zitten de nachtgangers hier te praten en, fruitlé de mer, ijs, limonade enz, te gebruiken; — ook voor de lagere klassen zijn gemijde herbergen waarvoor zij op de straat gaan zitten. De menigte, welke, zoo dra het kael wordt, bij t ondergaan der zon, naar deze kanten langs de zee stroomt, is onteltbaar, en bijna den gansehen nacht blijft het vol: ik ken niet zoo laat kunnen thuis komen, dat niet gansch Santa Lucia nog verlicht was, en de negen met straten nog gratendeels bezet. In deze laatste dagen is er bijzonder veel levendigheid gemerkt, vooral in mijne kunst, waar een paar „trattorie" zijn welke veel bezocht worden, daar zijn alle nachten groote maaltijden, van tien tot twintig personen; die komen na het theater, omgeveer ten een uur na middernacht, zitten te souperen op de straat, dikwijls juist onder mijne vensters. Die partijen duren tot het opgaan der zon, en zijn zeer vrolijk om aan te zien; doch de luidruchtigheid der gasten maakt het bijna onmogelijk te slapen. Hoe verschillen die zeden van die der andere landen, toch zijn wij hier welkomen overeenstemmende met het klimaat; de nacht is de tijd van genoegen, de gansche natuur nodigt uit om zich dan te vermaken, en den dag grotendeels voor stilte en rust te bestemmen.